

# Buk pa Daniel - Namba 178

*Rwate me Janabi: Yweyo pa Daniel 11 i Cawa me Agiki*

Jeff Pippenger

2024-04-08

Wek manok apar ki abicel zuwa ikom manok apar ki abicel wiye ikom Daniel ot 11, nyutu gin mukene me lok cako ki cik pa Dyeng Nino Mupola ma cok bino i United States, nio wa i kare ma Mikael aa malo, ka kare me temo dano otum tyen. Ci pi meno bene nyutu gin mukene me wek manok apar ki abicel acel wa i wek manok apar ki abicel abicel pa ot acel kene.

Ento en ma bino i komne obitimo kaka mitone keken, ki pe ngat mo bitug i anyimne; ki obitug i piny ma rwatte, ma ki lwete obibalo woko. Bende obiketo wangne me donyo ki teko pa duc pa iye weng, ki jogi ma cwinye maber ki iye; kamano obitimo. Ki obimiyo ne nyako pa mon, me ogobo ne; ento pe bitug i komne, ki pe bedo pa iye. Bang man, obiwal wangne i talo me pi, ki obikawo mapol; ento ngat madongo pa iye keken obiyeko woko koyo ma en oketo, labongo koyo pa iye, obimiyo odwoko iye. En mukato, obiwal wangne i od me lweny me piny pa iye; ento obikunyo ki obito piny, ki pe bineno. Danyel 11:16-19.

Ka Sista White owaco ikom tyeko ma agiki me chapta 11 i Buk pa Daniel, owaco ni, “mangi pa histori ma otimu i poropesii man bi dwogo time odoco.” Coc 41 ki 45 gi dwogo time odoco histori me poropesii ma tye i coc magi. Coc magi otimu ka Roma me pagani ocasto bedo gi teko ikom piny weng, kun i acaki oloyo kabedo me piny adek.

“Konya pien Egipto pe obedo twero me cung i nying Antiochus, rwot me kabedo me anyim me North, Antiochus bene pe obedo twero me cung i nying jo Roma, ma kombedi bino i kome. Ker mo keken pe onongo dong twero me kwoyo te i kom twero man ma tye ka pire tek. Siria otyeko loyo, ka dong omedo i bwola me Roma, ka Pompey, BC 65, ojolo Antiochus Asiaticus ki i jami ne, ka okelo Siria bedo porovins me jo Roma.”

“Tek acel man obedo bene me cako i Piny Maleng, kadi bene me cwole. Roma odoko ka i but jo pa Katonda, Yuda, ki kobo marac acel, i mwaka BC 162, ki i kare man eneno kare maleng i tic pa jonabi. Ento pe oyako twero me bedo loyo Yudea ki lweny pa ayela anywal tutwal mpaka i BC 63; ka dong pe obedo ni i kit man aye olubo.”

Ka Pompey odwogo ki lim me lweny bot Mithridates, rwot me Pontus, ngat aryo, Hyrcanus ki Aristobulus, gitye ka lweny pi kom pa Judea. Lok me gin obino bot Pompey; lacen nono oneno marac i iaco pa Aristobulus, ento onongo oremo mede ka tero lok i kom gin man nyaka oyiko lim ma ocwayo tutwal me ceto i Arabia, kowaco ni dong obi dwogo, dok oketo gin pa-gi i rwom ma rwongo kede matut. Aristobulus, ka onuko cwiny pa Pompey ma atir, ocito lacen odwogo i Judea, okwayo jo-gi gi gik lweny, dok ocweyo me gwoko kom gi teko madwong; i keca weng ocwii me gwoko kom, ma oneno cen ni kiterone i bot ngat mukene. Pompey onongo odugo macokcoki bot ngat ma rwaka. Ka obino macokcok i Jerusalem, Aristobulus, kacako raciyo ikom yore mamegi, obino woko me medo kwede, dok otemo me medo lok, kowaco ni obi muyo weng, kacel ki miyo pien mapol ma lamal. Pompey, ka ogamo kete man,

ocwalo Gabinius, i tung me dul matino me lweny, me kobo pien. Ento ka ludito me lweny en obino Jerusalem, onongo ononge ni yotgi kigengo botone, dok kigamo iye ki i tung me ogweng ni pango pe bi bedo ki keto mere.

Pompey, pe onongo oweyo balo calo eni obed pe ki goro, oketo Aristobulus, ma onongo ogwoko ki iye, i keng, ci ki peya ogudo wot bot Jerusalem ki lwakne weng. Jo pa Aristobulus gi mito me gwoko kabedo; ento jo pa Hyrcanus gi mito me yabo lawic pa paco. Ka gin me agiki onongo obedo mapol keken, ki loyo, ne gubiye Pompey me donyo labongo gengo i paco. Ci jo pa Aristobulus gidwogo i Got pa Ot pa Nyasaye, kede cwiny ma opong maber me gwoko kabedo eno, macalo Pompey bene tye kede cwiny ma opong me loyo ka me cwero pinyi. I agiki me dwe adek ki time lacuc maduong' i ogeng pa paco ma rwate me cako wilo, ci kabedo eno ogamo ki tung lim. I goro marac ma otime kono, gi oneko ngat alufu apar aryo. Lacoc me kit ma otime waco ni, en neno ma cwiny kinedo ka ineno jodolo, ma tutwal tye ka tic i tic pa Nyasaye, ki lwete ma ler ki cwiny ma mot, gitye ka timo tice ma giciko kare keken, macalo ni pe giyango kec marac madwong' ma tye i tunggi, ka i tunggi gi jolare gi tye gicobo i nego, ki ka mapol mapol remogi okeyo kwede remo pa lieli gi.

Ka otyeko lweny, Pompey ogolo piny otere pa Jerusalem, o kwanyo bura mapol ki i cing pa Judea o kelo gi i cing pa Syria, kede keto maca bot jo Yahudi. Kany ni, pi kare me acaki, Jerusalem onongo obedo i cing pa teko eno ma obino me gwoko 'lobo maler' i cing me tol pa en nyaka otyeko meo weng.

Cik 17. Bene obi tero wiye me donyo ki twero pa lobo pa en weng, ki jo ma atir bot en; kamano obi timo: obi miyo ne nyako pa mon me ryemo ne; ento pe bi bedo i tung ne, pe bi bedo pi en.

Bishop Newton omiyo kwano mukene pi coc man, ma nen calo yaro lonyo maber, calo kamano: 'Bende obi tero wangge me donyo ki teko i kom rwot weng.' Coc 16 oketo wa bot tongo me Siria ki Yudea ma Lwalom otimo. Rooma con dong otongo Makedon ki Teraki. Misiri dong en keken ma odong i 'kom rwot weng' pa Aleksanda, ma pe okeno i bwolo pi tek pa Rooma; tek man dong otero wangge me donyo ki teko i piny meno.

"Ptolemy Auletes oto laceren i mwaka 51 Kinya Kricito onyo BC 51. Eno owaco korona kacel ki kwaro pa Ejipta ni omio bot wode lacel madit ki nyare, Ptolemy ki Cleopatra. I iye eike me lagamere, gicoyo ni gibed miyo cawa acel kacel, dok gitye me rwot kacel; dok pien gin pe dong madongo, giketo gin i bwo gwok pa jo Roma. Lobo pa jo Roma ojolo tic meno, dok giyubo Pompey calo lagwok pa lutino me rwot pa Ejipta."

Pe ki kare macokcok con, kedo obuto bot Pompey ki Caesar, ci lweny ma ngene maloyo me Pharsalia otimore bot lamede aryo. Pompey, kun giloyo ne, olalo odonyo i Egypt. Caesar con oyubo en oyot; ento mapwod pe obino, Pompey ojuko ki Ptolemy i kit marac, Ptolemy ma ki yero Pompey con obed lagwoko pa en. Ka eni, Caesar ocwako tic ma ki mino Pompey, bedo lagwoko pa Ptolemy ki Cleopatra. Oneno Egypt ocok ki kec me iye kene; Ptolemy ki Cleopatra gu bedo ka gicayo keken, ci gikwanyo Cleopatra rwom ne i teko pa lobo. Ento kadi kamano, pe otam odonyo piny i Alexandria ki lume ne manok—jo me faras 800 ki jo me cing 3200—oyaro gamo, ci ocako tic me yubu ne. Bal gumedore ki kare ki kare, Caesar oneno ni lume ne manok

pe orume me gwoko kabedo ne, ci, pien yamo me tung acel ma oburo i kare meno omako ne, pe onongo twero aa ki Egypt, ocwalo cik i Asia ni jo-lweny weng ma otye kwede i bing' meno obino oyot oyot i kony ne.

Ki dwong cwinya madit loyo, oketo cik ni Ptolemy kede Cleopatra myero gi ogol jo lwenygi weng, myero gi ociti bot ne pi yubo woko lok me kwer cwiny ma tye i komgi, kede myero gi rwako cimo ne. Ka Misri obedo piny me ruoth ma tye ki twero pa kene, jo Misri giyaro cik man me dwong cwinya calo nyono i kica pa ruoth pa piny; ci, ki cwinya ma ojemo madit, gicako lweny. Caesar odwoko ni otimo gin kun ikom dwaro pa lacangi, Aulettes, ma otyeko keto nyithine i lagwoko pa Seneti kede jo Rome, ma twero ducu pa gin kombedi otyeko kelo i iye ka obedo Konsul; kede ni, ka obedo lagwoko, twero ne obedo me cimo i komgi.

Agiki, gin man kelo i anyim ne, ci ki yero latic me cik me yaro adwogi pa dul acel acel. Cleopatra, ma nongo ngec pi bal me kit pa cwiny pa laco ma loyo madwong pa Roma, ogamo ni mera me bedo i anyim ne pire keken obedo mapol loyo lawiya mo keken ma onongo twero keto i tic pi en me nongo wic ma ogol i tung ne. Me donyo i anyim ne labongo kineno, ocwako rwate magi: okete ringre ka opore i buru me yubo; Apollodorus, latic pa en, ngat pa Sicilia, okuro i rwete me yubo, oyaro ki lapii me dero, ci oketo i lubanga pa en ma twero madwong calo pa Herakules, oceto i odi pa Caesar. Kun waco ni tye ki nywoyo pi laco me lweny pa Roma, kiweyo odonyo pi bur me boma, odonyo i anyim Caesar, ci oketo pigi i cerenge. Ka Caesar oyabo buru man ma tye ki cwiny, nen! Cleopatra ma mera otungo i anyim ne. Pe onongo ocoyo cwiny i rwate man; ci, pien tye ki kit pa cwiny ma ki poko i 2 Pita 2:14, kineno me mukwongo pa dano ma mera tutwal kamano, ka Rollin owaco, otimo iye weng calo ma en ohero.

Con, Caesar oketo cik ni omora ki nyamina myero obed gi kom loch keken, kakare ki dwaro ma wil onwongo ocoyo. Pothinus, ladit lube pa lobo, kun en ma tye kwede twero madit i wiyobo Cleopatra ki kom loch, opoto cwiny pi adok pa en. Kamano, ocalo kwayo cwinyrac ki apor ikom Caesar, kun opwoyo lok ikin jo-piny ni i kare con obiro miyo Cleopatra twero keken. Dwoko me ywaya ma piny oyabe con ocalo. Achillas, i tung pa jo 20,000, odonyo me wiyobo Caesar ki Alexandria. Kun otero lwak manokne maber i yoo ki i yoo matino pa gang, Caesar pe onwang cing me cweyo goro ma gicako bot en. Jo Egypt ocalo me balo boti pa en i pi. En ci oyange boti pa gi. Ka boti mogo ma oyango gibuki i but tepi me ot pa yie, ot mapol pa gang nono gikwako yang, kede ot pa buk ma ngat ducu gikenyo pa Alexandria, ma tye kwede buk ma apit ki 400,000, ne obale piny.

Ka lweny ocalo bedo macem maloyo, Caesar ocwalo lok bot piny weng makube me penyo kony. Lonyo mapol madwong oaa ki Asiya Matidi me konyone. Mithridates ocalo wot bot Misri ki dul me lweny ma kicweyo i Suriya ki Silisiya. Antipater me Idumea ocone iye ki Yahudi alufu adek. Yahudi, ma gi gwoko yore me donyo i Misri, giyee dul me lweny woto labongo gumoko. Labongo konyo man pa gin, pur weng bin ogole. Aa pa dul me lweny man ogamo kwer. Ki bolo lweny ma ogamo piny i tung pi Nil, ma omiyo Caesar opwonya weng. Ptolemy, ka tye atemo me dwalo, olal i pi Nil. Potem Alexandria ki Misri weng gimiyoy cinggi bot jal opwonya. Rome dong odonyo iye ci oyuko weng i lobo pa rwot pa Alexander ma con.

“Ka i ‘jo ma atir’ i loko man, pe tye akalakala ni giketo i Yuda jo, ma gumi kony ma dong kityeko loko kwede. Ka pe obedo kony man, myero onongo opwod; ento ki en, ocung i bwo kwene ka otyeko tero Ejipta weng i te twero ne, BC 47.

'Nyako pa dako, ma ketho ne.' Lami gin matime owaco ni lacim pa cwinya ma Caesar omako pi Cleopatra—ma ki iye onongo otye ki lutino acel—eno keken obedo gin ma omiyo ocako tic me lakuc ma rac tutwal, calo lakuc pa Misri. Man ogwoko ne i Misri pi kare madong tutwal maloyo ma jami ne mito, pien onongo oyayo cawa ducu i ywech ki yweyo kwede rwot-nyako ma pe gwoko kit. 'Ento,' owaco lanabi, 'pe obino obedo i tung en, mape obedo pi en.' Piny mede Cleopatra orwate kwede Antony, ludok pa Augustus Caesar, ci otiyo tekone ducu ikom Ruma.

Cik 18. Bang' man obidwogo wang'e bot cingi, obimako mapol; entit lawi rwot pi kom iye keken obigiko yaro ma en ocwalo; labongo yaro pa iye, obimiyo yaro man odwogo bot en.

Lweny ki Pharnaces, rwot me Cimmerian Bosphorus, me agiki oywayo ne woko ki Misiri. “Ka obino i kama jo lweny onongo tye,” owaco Prideaux, “pe omiyo kare mo keken ne onyo gi; nono ocako ogoyo gi, ki oloyo gi kacel weng; ma i ngec pa man en oketo i coc bot ocema ne acel i lok adek magi: Veni, vidi, vici; Abino, aneno, aloyo.” But ma agiki me cital man ocung pe oywiny maber, ki tye tongo me tam ikom kit me tic ne. Jo mogo gicwako ne i con me ngima pa Caesar, ki giyero ni gineno tyeko ne i peko ma ocake kwede Pompey. Ento gin ma otime con, kede gin ma obino ki anyim, ma kigolo maber i lok me poro, gikwanyo wa me yeny tyeko me but man i kin loyo ikom Pharnaces ki tho pa Caesar i Loma, macalo kit ma kimiyo wang i cital malubo ki anyim. Gonyo me gin ma opong maber ikare man romo kelo i wang gin ma otime, ma bi miyo kit me tic pa lok man bedo pe ki ruc.

'RWOM 19. Eka en bikwanyo wangne i tung gweng ma tek pa piny pa en keken: ento obiyuro kede obipoto, kede pe gibinongo.'

“Lama ka rwom man dong otum, Caesar oloyo cing mot mapor me dul pa Pompey ma onongo pe ginyalo, aye Cato ki Scipio i Africa, dok Labienus ki Varus i Spain. Ka odok i Roma, ‘ot me lobo pa en kikome,’ giyubo en me bedo dyakitala ma pe tum; dok gimi en teko mukene ki dyero mukene ma ogwoko en i ada me bedo ladit ma loyo weng i bwal pa impaya ducu. Ento lanebi onongo owaco ni obedo me tuk ki potu. Dwon man nyuto ni kwanyo pa en obedo me cito piny keken, ma pe gubedo ka kur, calo dano ma otuk ayela i yoo pa en ka ocito. Kuno dong en, dano ma olweny dok oloyo lweny mia abicel, ma omako taon alip acel, dok otoyoy jo milion acel ki mia acel ki wel aryo abicel ki aryo pien, opoto pe i kakwa me lweny onyo i saa me pyem, ento i kare ma opwoyo ni yoo pa en dong oleng maber dok gupwolo iye atyatya, ki i kare ma gupwoyo ni ateko tye kul; pien ka otyeko bedo piny i ot me senate i kom kom pa en me golo ma otwero golide, me rwatte ki nying me kabaka ki lwet pa dul man, kongo me wob me lwor opoto iye cito ducu i iye. Cassius, Brutus, ki jocung-woko mukene gicung i kom en anyim, dok opoto, gocwilo en ki kwena pyer aryo ki adek. Kit mano otuk ayela dok opoto, dok pe dong gubino en, i mwaka BC 44.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 258–264.

Tic ma obedo adier me wang tic pa Roma pa peke me woro (rwot me kabed me anyim) kun kicako keto i kom ker, en tic ma nyuto anyim tic me keto Roma me nywal i kom ker i kare me rwom me

aryo adek ma timore i kare me cik pa Sunday ma cok bino. Tic man bene kinywako i bute me cok adek wa i bute me cok abicel ki acel, ma onyuto kare ma papacy oketo i kom ker me acel i mwaka 538. Bute me cok abicel ki abicel wa i bute me cok adek ki acel wa i bute me cok abicel ki acel, gibedo acel me nyuto coro me agiki ki tur pa ladit nyako me Turo. Tic man bene kinyuto i bute me cok abicel wa i bute me cok abicel ki adek, i kare ma rwot me kabed me anyim me acel oketo i kom ker nyuma me lwenyo kabedo me piny adek. I ngeye nongo odonyo i cing ber ki rwot me kabed me anywal, ento obalo cing ber man, ka i dog cen rwot me kabed me anywal omiyo cwer cwiny me to ma goro, ka rwot me kabed me anyim oto i bwo bedo pa Misiri.

Aya abic dok i abicangwen, aya apar abicel dok i apar abicangwen, ki aya adek apar dok i adek apar ki abicel, gimiyo rek adek me purofesi ma otimo-tyeko i aya angwen apar dok i angwen apar ki abic. Ka Sister White onyutu ni, “histori mapol ma otimo-tyeko i purofesi man bibi dok otimore,” tutwal, man nyutu ni chapta weng nyuto aya angwen apar dok i angwen apar ki abic. Aya aryo apar dok i aryo apar ki aryo onyutu nywol pa Krisito ki tho pa En; ci kany, nywol pa En nyutu Kare me Agiki i dii 1798 ki 1989; dong tho pa En i lacar nyutu ceng aryo apar ki aryo me dwe Okitoba, 1844, ki cik me Sande.

Rek 23 nyutu lwak ma i tung Joo Yudaya ki Loma, i lok me kare pa Lweny me Makabeo. “Lwak” ma i lok me kare meno nyutu ki mwaka 161 BC ki 158 BC. Lok me kare pa Makabeo nyutu rek ma i ciki, ma cako ne ki “lwak” ma i tung Loma ki Joo Makabeo, ma Joo Yudaya aye gi ocalo ne, ci i agiki otum ka Joo Yudaya ginyutu ni pe gi tye ki rwot mo, ka woko Caesar. Rek 23, tutwal, medo ki rek 21 ki 22; ki rek 21 nyutu nywol pa Kristo, ma obedo kare porofetik me agiki; ki rek 22 nyutu Salaba, ma nyutu calo cik me Sande.

I wii Lating, Jwudi giyaro ni Caesar (Lom) obedo ruodgi, ki “league” ma i lok 23 tito cako pa yero me Jwudi me luro Lom, keken i agiki pa yaro pa Jwudi me “allegiance” bot Lom. Agiki pa Jwudi, ma ki nyutu i Lating, kiwotone dong cako bedo kacel pa Jwudi ki Lom.

Wic 24 dok i 30 tito pi mwaka 360 ma Rome me lajok onongo obedo ki twero maloyo, cako ki Lweny me Actium i 31 BC, nyo i loko kapitol ki Rome bot Constantinople i mwaka 330. Kare me mwaka 360 onongo nyutu cal me mwaka 1260 ma Rome me Pope onongo obedo ki twero maloyo; kede, ka gi rwate, gi nyutu kare ma cako ki wic 41, ka rwome adek otime i cik me Sunday ma bino manok, nyo i giko pa probation.

Rek weng me kit pa gin matime me porofeci i gite 11 rwate ki rek 6 me agiki pa Daniel 11, ento en aye kit pa gin matime me porofeci ma ocalo ki caa pa agiki i 1989, ma kiyaro i rek 40 tuki bot Cik me Sande i rek 41, en aye “but pa porofeci pa Daniel ma rwate ki caa me agiki.” Kit pa gin matime ma gikweyo piny i rek 40, en aye Penyo pa Yesu Kristo ma kiyab woko ka caa tye tung ki, piny cok ka kare me kica obalo woko.

Wa bino mede ki pwonye man i coc ma anyim.

Wa tye ki cik pa Lubanga ki adwogi pa Yesu Kirisito, ma obedo tipu me lapor. I Lok pa Lubanga romo nongo kidi ma ber tutwal mapire tek. Jo ma yeny Lok man myero gigwoko pachgi maleng. Pe keken myero giyee mit ma opoto i camo onyo piyo.

Ka gin timo man, piny wii gi bi poyo; pe gibiro romo cwako pik me yubo piny matek me nongo minye pa gin ma rwate ki agiki me gintime pa piny man.

Ka puro buk me Daniel ki buk me Revelation obedo maber loyo, jo ma tye ki yie gubed gi kit me yie ma mapat tutwal. Gubimiyogi neno matidi ikom dwat me polo ma ki yabe, wic ki cwinya gubed gigeno tek ikom kit ngat ma dano weng myero gimedo, pi gubed gineno lagam ma obedo apaya pa jo ma tye ki cwinya maleng.

Rwot bi miyo kica bot dano weng ma bi yeny, ki cwinya ma piny ki bedo ma yot, me nongo ngec i gin ma onwongo onyutu i Buk me Nyutu. Buk man tye ki jami mapol ma opore ki kwo ma pe tho, ki opong ki kit, me timo ni dano weng ma gikwano ki giyenyo pire kulu ginongo kica pa ‘gi ma winyo lok me porofeci man, ki guwoko gin ma kiketo iye.’

Gin acel bi nonge maber tutwal ki pwonyo ikom Nyutu pa Yohana—ni kube i tung Lubanga ki jogi obedo pire tek ki kigamo maber.

Kityeko neno cobo ma lamal i tung polo weng ki lobo man. Jami ma kityeko nyutu bot Daniel, dok mede opongogi ki nyutu ma kityeko miyo bot Yohana i dii Patmos. Buk aryo man myero kikwano gi maber matek. Pire aryo Daniel openyo ni, “Nining obino i agiki me kare?”

An owinyo, ento pe an ongiyo; eka an owaco ni, “Ayi Rwotna, agiki pa gin man bi bedo ngo?” En owaco ni, “Wot i yoo mamegi, Daniel; pien lok magi kityeko kigengo ki kikingo nyo i cawa pa agiki. Jo mapol bityeko ki yweyo, ki miyo gi obedo maler, ki bitemo; ento jo marac gibitimo marac; keken i jo marac pe gubigeyo; ento jo ma ngec gubigeyo. Kacel ki cawa ma lamo me kare ka kare kikwanyo woko, ki tim marac ma kelo opoto kiketo, bi bedo cawa 1,290. Ngat ma opong ki gueth en ngat ma oyubu, ki odonyo i cawa 1,335. Ento in, wot i yoo mamegi nyo i agiki obedo; pien ibino oturo, ki ibino ocung i pac mamegi i agiki pa cawa.”

En aye Leona pa dul me Yuda ma oyabo buk ki omiyo Yohana nyutu pa gin ma myero obed i kare me agiki man.

Daniel obedo i kabedo ma kimiyo ne me waco lami ne, lami ma kimiyo cal nyuntilo i kare me agiki, ka lok pa lacar acel myero oyaro i piny wa. Gin eni gin ma ber tutwal i nino me agiki man; ento ka ‘mapol kigonyo gi, kigidoko gi pyer, kitemo gi,’ ‘jo marac gibitimo marac; ki pe jo marac keken obin ngeyo.’ En adier tutwal! Richo en kobo cik pa Lubanga; ki jo ma pe gibimako lawi ikom cik pa Lubanga pe gibineyo yaro pa lok pa lacar acel, aryo, kede adek. Buk pa Daniel kigolo cal ne i Kwena me Nyutu ma omiyo Joon, kede omiyo wa wot anyim i yore me agiki i tarik me piny man.

“Owota wa bi paro ni wan tye ka bedo i tung i pire tek pa cawa me agiki? Kwan Revelation kede Daniel. Pwony gin eni.” Testimonies to Ministers, 114, 115.